

Intrafamiliaal geweld in kruispuntperspectief

The lake in the stillness is peaceful. The ripples in there look so nice to me.

ella
Kenniscentrum gender en etniciteit
Oktober 2013

Inhoud dossier:

Intrafamiliaal geweld in kruispuntperspectief

Inleiding

1. Omgevingsanalyse intrafamiliaal geweld
 - 1.1. Stereotypering en beeldvorming
2. Project geweld in kruispuntperspectief
 - 2.1. Kruispuntdenken, superdiversiteit en het kruispunt gender en etniciteit
 - 2.1.1. Geweld in kruispuntperspectief
 - 2.1.1.1. Geweld en een multidisciplinaire benadering
 - 2.1.1.2. Geweld en kruispuntperspectief
 - 2.1.1.3. Intersecties in geweldsituaties
 - 2.1.1.4. Geweld op vrouwen en gendergerelateerd geweld
3. Photovoice
 - 3.1. Wat is Photovoice?
 - 3.1.1. Methode
 - 3.1.2. Photovoice project en het thema geweld
4. Info-en praatgroepen: tips van vrouwen
5. Referenties en aanbevolen literatuur

Contact:

Fatma Arikoglu

Stafmedewerker ella – Kenniscentrum gender en etniciteit

Fatma.arikoglu@ellavzw.be

Gerealiseerd met de steun van

Met steun van de
Vlaamse overheid

Inleiding

Reeds meerdere decennia zetten vrouwenorganisaties en andere middenveldorganisaties de aanpak van geweld (op vrouwen) op de (internationale) agenda. Toch blijft intrafamiliaal geweld een groot probleem. In de strijd tegen geweld, en meer bepaald tegen partnergeweld, zetten elk jaar tal van instanties acties op en worden aanbevelingen geformuleerd die vrouwen en mannen ten goede moeten komen.

De laatste jaren krijgt een *genderneutraal* perspectief op geweld in intieme relaties meer aandacht en wordt de specifieke kwetsbaarheid van vrouwen in vraag gesteld (Römkens, 2010: 13). Wanneer het gaat over etnisch-culturele minderheden wordt in de analyse en opsporing van geweld wel verwezen naar genderopvattingen, traditonele denkpatronen, 'cultuur', patriarchale machtsverhoudingen en vrouwenonderdrukking. De impliciete boodschap is dat Westerse vrouwen en mannen - in tegenstelling tot vrouwen en mannen uit etnische-minderheidsgroepen - op gelijke voet staan en dat gendergelijkheid binnen Westerse gezinnen een feit is.

Vermits vrouwen disproportioneel vaker slachtoffer worden van geweld in relaties, worden in sommige sensibiliseringsacties en berichten rond geweld 'vrouwen' meestal de doelgroep of het onderwerp. Hier schuilt het risico dat vrouwen als een homogene groep gezien worden, waardoor bepaalde groepen vrouwen minder aandacht krijgen en hun noden en behoeften onzichtbaar blijven. Zo verdwijnen vrouwen uit etnisch-culturele minderheden bijvoorbeeld vaak uit het zicht. Dit is wat Crenshaw (2000) 'under-inclusion' noemt: de problemen van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden worden niet erkend door de brede vrouwenbeweging of het overheidsbeleid omdat het niet om problemen gaat die de dominante groep witte vrouwen ervaart. (Amerikaans) onderzoek naar de link tussen genderongelijkheid en geweld tegen vrouwen heeft vrouwen veel te lang als een homogene groep beschouwd en faalde om de wisselwerking tussen etnische achtergrond en gender na te gaan. Vrouwen uit etnische minderheidsgroepen worden vaak vergeten in onderzoeken naar bijvoorbeeld geweld.

Hetzelfde effect (van onzichtbaarheid van de meest kwetsbaren) zou ook gegenereerd worden door de visie van *universele risico's*. Dit houdt in dat geweld alle lagen van de bevolking treft, ongeacht klasse, nationaliteit, etniciteit, leeftijd, seksuele oriëntatie, religie... Hoewel men met deze universalistische visie net wil pleiten voor inclusiviteit in de aanpak van geweld, kan deze aanname leiden tot een grotere onzichtbaarheid van de meest kwetsbare groepen (Sokoloff & Dupont, 2005).

De discoursen die bepaalde groepen onzichtbaar maken, hebben een impact op de aanpak van geweld. In weinig initiatieven wordt rekening gehouden met verschillende machtsassen zoals etniciteit, gender, klasse, seksuele oriëntatie, leeftijd, religie, cultuur, gezondheidstoestand, taal etc., die invloed hebben op onze posities en op de kansen die we krijgen in de samenleving. Hierdoor vallen tal van mensen waarvoor de acties initieel bedoeld zijn uit de boot. Bijgevolg kunnen zij geen aanspraak maken op hulp, zorg, een luisterend oor, erkenning van geweld. Met andere woorden, in de gangbare sensibiliseringsacties, publicaties, methodieken ter preventie van (vormen van) intrafamiliaal geweld ontbreekt een *kruispuntperspectief* of intersectionaliteit (zie verder).

Vanuit haar missie om de positie en de emancipatie van vrouwen (en mannen) uit etnische minderheden te verbeteren wil ella met deze bijdrage meer informatie bieden rond de kruispuntvisie op geweld. We bespreken een aantal concepten die van belang zijn voor een analyse van geweld vanuit kruispuntperspectief en stellen een aantal pistes voor om dit perspectief te hanteren in de aanpak van (intrafamiliaal) geweld. Daarbij lichten we een aantal voorbeelden toe. We geven ook een overzicht van de acties en initiatieven die ella de afgelopen jaren op poten gezet heeft in de strijd tegen geweld (op vrouwen).

1. Omgevingsanalyse intrafamiliaal geweld

In 2012 heeft ella een omgevingsanalyse van intrafamiliaal geweld (IFG) uitgevoerd. Een omgevingsanalyse brengt de externe factoren in kaart die men niet zelf kan beïnvloeden, maar waarmee wel rekening moet gehouden worden om bepaalde (probleem)situaties te begrijpen. In een analyse van de omgeving brengt men de meest relevante evoluties in kaart. Het biedt zicht op welke kansen en opportuniteiten men kan inspelen, in de zoektocht naar oplossingen voor bepaalde problemen (zoals geweld).

IFG vormt een nieuw thema voor ella vzw. Met deze omgevingsanalyse wilde ella te weten komen hoe IFG beleidsmatig wordt benaderd, of er kwantitatieve gegevens zijn, welke discoursen gehanteerd worden, welke spelers in het werkveld zich deze thema's aantrekken, enz. De resultaten uit de omgevingsanalyse dienden als basis voor toekomstige preventie- en sensibiliseringsacties en voor de ontwikkeling van aangepaste methodieken aangaande IFG.

Binnen het domein IFG focussen we op het fenomeen partnergeweld. De omgevingsanalyse bestaat uit een uitgebreide literatuurstudie aangevuld met een overzicht van de relevante actoren en de inbreng van externe deskundigen en sleutelfiguren. De raadpleging van sleutelfiguren biedt snel informatie over het thema. We hebben de volgende sleutelfiguren geïnterviewd: Sophie Withaekx (doctoraatsstudente VUB), Ingrid Stals (Politie Antwerpen), Isabel Ceballos (IVCA Antwerpen), Koen Dedoncker (vzw Zijn), Sanne Graulus (CAW Mozaïek), Baharak Bashar (Koerdisch Instituut). Daarnaast hebben we focusgroepgesprekken gehouden met Femma Intercultureel Brussel, interculturele bemiddelaars van Foyer vzw, een groep Pakistaanse mannen, en met leden van de Algemene Vergadering van ella vzw. Ten slotte verwerkten we ook de output van stuurgroepvergaderingen en van rondetafels over het thema.

Uit de omgevingsanalyse blijkt dat er een gebrek is aan kennis over een specifieke vorm van intrafamiliaal geweld dat dikwijls wordt gelinkt aan bepaalde etnische minderheidsgroepen, namelijk eengerelateerd geweld. Zo is ook de beeldvorming rond dit thema allesbehalve correct. Voor dit thema werd in 2012 dan ook een nieuw en afzonderlijk project uitgewerkt: *'Wat is eerbaar aan geweld'*. In deze bijdrage zullen we hier niet dieper op ingaan. We verwijzen hiervoor naar de ella-publicatie: Jablouné, H., Maruf, S. & Scheepers, S. (2013). *Wat is eerbaar aan geweld? Cahier voor professionelen over 'eer'-en gendergerelateerd geweld*. Brussel: ella vzw Kenniscentrum gender en etniciteit (te bestellen via www.ellavzw.be)

Diezelfde omgevingsanalyse leert ons ook dat de bespreekbaarheid van geweld zeer moeilijk ligt binnen veel gezinnen en organisaties, temeer omdat de bevroegde (vrouwen)organisaties de nodige handvaten en expertise missen om het thema geweld binnen de etnische minderheidsgroepen waarmee ze werken aan te snijden. Daarbij aansluitend bestaat een zekere vorm van weerstand vanwege minderheidsgroepen wegens angst voor clichés en de bevestiging van stereotypen. Immers, in het huidige maatschappelijke klimaat ziet men geweld bij minderheidsgroepen vaak als bevestiging van hun 'gebrek aan integratie' en als een deel van 'hun cultuur' eerder dan als een structureel probleem.

Geweld (op vrouwen) in etische minderheidsgroepen wordt al te vaak gezien als een cultureel fenomeen. Dit culturaliseren van de geweldproblematiek en meer concreet van geweld op vrouwen (uit etnisch-culturele minderheidsgroepen) is een niet zelden gemaakte denkfout (Dasgupta, 1998; Razack, 1998). Sommige auteurs stellen een meer genuanceerde visie op cultuur voor in de analyse van geweld: als iets dynamisch, veranderlijk, in tijd en context en niet allesbepalend. Ze waarschuwen daarbij naar de associatie die cultuur krijgt in de dominante discoursen, namelijk cultuur als een negatieve kracht die aanzet tot IFG en dus moet verworpen worden. Deze visie strookt niet met het empowerende karakter van culturele achtergrond. Culturele praktijken en overtuigingen kunnen immers ook versterkend werken in moeilijke tijden. Wat in het culturaliserende discours rond geweld genegeerd en ontkend wordt (Solokoff & Dupont, 2005). Een andere valkuil van het culturaliseren ('Dat is zo bij hen') is de veronderstelling dat vrouwen uit etnische minderheidsgroepen het geweld als een deel van hun cultuur zouden zien. Dit maakt dat veel hulpverleners minder geneigd zijn de weg te wijzen naar hulp (Burman et al., 2004).

Het aanwijzen van de 'migrantencultuur' als oorzaak van IFG, kan leiden tot inadequate acties. De politie kan bijvoorbeeld de individuele klachten van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden over huiselijk geweld niet ernstig nemen of naar bemiddeling grijpen in plaats van onmiddellijke bescherming. Onderzoek leert dat in plaats van het selectief focussen op specifieke vormen van geweld geassocieerd met bepaalde gemeenschappen, het belangrijker is om de precare verblijfsstatus en socio-economische marginalisering als oorzaken (en gevolgen) van geweld aan te pakken.

1.1. Stereotypering en beeldvorming

Menig (Amerikaans) onderzoek naar geweld in populaire cultuur en traditionele literatuur over IFG bekijken de stereotype beelden over vrouwen in de context van geweld. Uit die studies blijkt dat verschillende stereotype beelden en ideeën over vrouwen een negatieve impact hebben op de aanpak en bestrijding van geweld op vrouwen. Zo bestaan er stereotypen rond zwarte vrouwen als zijnde agressief, resiliënt en immuun voor de effecten van geweld. Deze ideeën hebben ertoe geleid dat zwarte vrouwen geen gelijke of zelfs maar vriendelijke behandeling hebben gekregen in het *criminal justice system*, meer specifiek bij politieagenten (Ammons, 1995).

Ook in Europese contreien worden al te vaak dichotomieën gebruikt als het gaat over gevoelige thema's zoals intrafamiliaal geweld en etnische minderheden. De boodschap is

dan vaak dat minderheden op een veel problematischere en andere manier omgaan met (intrafamiliaal) geweld. Zo worden in deze debatten huiselijk geweld politiek gerecupereerd en ingezet als teken van het failliet van de multiculturele samenleving. Het vormt bijkomende brandstof voor het 'migratie- en allochtonendebat' en komt symbool te staan voor de falende integratie van etnische minderheden. Daarbij werkt het ook versterkend voor de negatieve beeldvorming rond Vlamingen met andere etnische roots dan de 'Vlaamse' of 'Belgische'. Het afgelopen decennium werd zo ook duidelijk hoe de emancipatie van vrouwen uit etnische minderheidsgroepen geïnstrumentaliseerd werd voor de eigen (rechtse) agenda's van bepaalde politieke formaties en het beleid. De klemtoon wordt zo verlegd van sociale en structurele achterstellingen (werkloosheid, lage opleidingsgraad, lage sociaal-economische situatie, armoede,...) die aan de basis liggen van de achtergestelde positie van vrouwen uit etnische minderheden, naar culturele en religieuze oorzaken van hun achterstellingspositie. Thema's die aan bod komen bij de 'emancipatie van vrouwen uit minderheidsgroepen' zijn o.a. huiselijk geweld, gedwongen huwelijk, 'eremoorden', vrouwelijke genitale verminking, mensenhandel en isolatie (HRW, 2012). Er werd de afgelopen decennia duidelijk een culturele dimensie toegevoegd aan bestaande socio-economische problemen. Hierdoor worden tweedelingen en tegenstellingen gecreëerd (Korteweg & Yurdakul, 2009) en worden negatieve en stereotiepe beelden over vrouwen uit etnisch-culturele minderheden gereproduceerd.

Razack (1998) stelt dat geweld (op vrouwen) in migrantengemeenschappen al te vaak gezien wordt als een cultureel fenomeen eerder dan als een product van mannelijke dominantie die niet los mag gezien worden van racisme. Volgens dezelfde auteur moeten seksueel geweld en andere vormen van geweld in de samenleving gezien/verklaard worden in het licht van witte dominantie ('white supremacy'), patriërchaat, kolonialisme, en economische uitbuiting van achtergestelde groepen, in plaats van geweld te beschouwen als inherent aan de cultuur. Dit betekent niet dat cultuur geen rol speelt in deze thematiek, maar de nodeloze klemtoon op cultuur (als verklarende factor) werkt contraproductief in het begrijpen en aanpakken van geweld. Zo verwijzen sommige Amerikaanse auteurs naar andere factoren dan 'cultuur' of 'ethniciteit' om geweld te verklaren en aan te pakken binnen Afro-Amerikaanse gemeenschappen in de V.S.: leeftijd, werkzaamheid, verblijfplaats, armoede, sociale netwerken, graad van isolatie. (Hampton et al., 1998; C. West, 2005).

Organisaties die met etnisch-culturele minderheden werken, beamen de noodzaak om (gendergerelateerd) geweld binnen hun achterban aan te pakken. Toch is er bezorgdheid over de manier waarop de overheid vrouwen uit etnisch-culturele minderheden viseert aangaande kwesties als gedwongen huwelijken, 'EGG' en gedwongen sluiering (HRW, 2012). Vaak worden 'allochtone' vrouwen afgeschilderd als de onmondige slachtoffers van hun onderdrukkende barbaarse (moslim-)mannen en vaders. Of zwarte vrouwen worden gereduceerd tot exotische lustobjecten of stoeipoezen. Het genderstereotype beeld dat de dominante witte samenleving heeft van vrouwen, verschilt dus naargelang de etnische groep waartoe ze behoren. Gender en ethniciteit zijn geen losstaande systemen die onafhankelijk van elkaar aan het werk zijn (zie verder).

Met dit project wil ella vzw (vrouwen)organisaties bewuster te maken van gendermechanismen en andere (achterstellings)mechanismen als eerste stap naar een grotere bespreekbaarheid van geweld binnen gezinnen. In wat volgt geven we een

overzicht van de ervaringen uit het project, aangevuld met informatie uit wetenschappelijke bronnen en de omgevingsanalyse.

2. Project geweld in kruispuntperspectief

In dit project willen we meer inzicht bieden rond de geweldproblematiek in kruispuntperspectief of intersectioneel denken (zie verder). Ons doel is *niet* om een alternatief verklaringsmodel voor geweld voor te stellen, maar wel om het kruispuntperspectief in de analyse en opsporing van geweld toe te lichten. Dit perspectief is een instrument om sociale (inter)actie te begrijpen en te verklaren en is van toepassing op allerlei maatschappelijke fenomenen.

In dit participatief project werd de (onderzoeks)methode van Photovoice (verder meer hierover) gebruikt om het thema geweld binnen gezinnen bespreekbaarder te maken bij slachtoffers en bij hun omgeving. De resultaten van deze methode (foto's en narratieven) en bijkomend beeldmateriaal werden als didactisch materiaal gebruikt in de info-en praatgroepen die werden georganiseerd bij (vrouwen)organisaties. In dit dossier geven we een zicht op de gelaagdheid en de complexiteit van geweldervaringen die aan bod gekomen zijn in de Photovoice-methode en in de info-en praatgroepen.

In wat volgt lichten we een aantal belangrijke concepten toe met betrekking tot kruispuntdenken en geweld.

2.1. Kruispuntdenken, superdiversiteit en het kruispunt gender en etniciteit

Dé etnische minderheidsgroep(en) of dé migrant bestaat niet. Het voorstellen van migrantengemeenschappen als homogene groepen, negeert de grote interne variatie aan individuele ervaringen. De enorme diversiteit binnen minderheidsgroepen en de steeds diverser wordende samenleving vragen om herdefiniëringen van bijvoorbeeld diversiteit. Zo wordt deze term de laatste jaren meer en meer vervangen door superdiversiteit. Superdiversiteit wijst op de nieuwe dimensies van diversiteit die zich voordoen op alle vlakken: etnisch, taalkundig, cultureel, religieus.... Op al deze vlakken bestaan enorme versnipperingen wat betreft achtergronden binnen onze samenleving.

Superdiversiteit blijkt een veel accuratere en preciezere beschrijving van de maatschappelijke realiteit, waardoor het meteen ook een betere weg naar interventie en probleemoplossing wordt. Daarom wijzen wetenschappers op de relevantie van deze term om analyses en beleid maken (Blommaert, 2013). Daar waar het diversiteitsdenken vaak een stapelend karakter heeft en leidt tot opsommingen als: mannen-vrouwen, witten en zwarten, 'allochtonen' en 'autochtonen' willen het superdiversiteitsdenken en het kruispuntdenken de dynamiek en gelijktijdigheid van machtspositioneringen zichtbaarder maken. Superdiversiteit als beschrijving van een nieuwe realiteit die er voorheen niet was en kruispuntdenken als een analysekader om maatschappelijke fenomenen te verklaren en oplossingen te formuleren, bieden meer kans op slagen om de complexe realiteit te bestuderen.

Intersectionaliteitstheorie of kruispuntdenken gaat er van uit dat elk individu gesitueerd is op een kruispunt van verschillende machtsassen die onze identiteit bepalen. Niet alleen *gender* en *etniciteit* maar ook *klasse*, *seksuele oriëntatie*, *leeftijd*, *huidskleur*, *verblijfsstatus*, *nationaliteit*, *functiebeperking*, *koloniaal verleden*,... bepalen onze identiteit. Dit perspectief neemt de onzichtbare achterstellingsmechanismen mee in de strijd tegen meervoudige en intersectionele discriminaties. Het gaat er van uit dat gender, etniciteit en andere factoren die onze maatschappelijke positie bepalen, afhankelijke, in elkaar grijpende systemen zijn van ideeën en praktijken.

Kruispuntdenken propageert dus een en/en perspectief: gender, etniciteit en andere ordeningsprincipes komen altijd gelijktijdig en in wisselwerking tot stand. Dat betekent bijvoorbeeld dat gender altijd een etnische en klasse-invulling heeft en dat etniciteit altijd gegenderd en van een klassebetekenis voorzien is (Crenshaw, 1989; Botman e.a. 2001; ella, 2010).

Concreet wordt(en) de positie (en dus de kansen, privileges) van elk individu bepaald door tal van factoren, machtsassen: de genderrollen die op v/m worden geplakt, sociale klasse, culturele bagage, religieuze achtergrond, leeftijd, seksuele oriëntatie.... Een voorbeeld: een heteroseksuele jongere van het mannelijke geslacht, die de 'witte etnische positie' bezit en waarvan de ouders behoren tot de hogere of middenklasse, zal op verschillende vlakken wellicht minder obstakels ondervinden tijdens het opgroeien dan bijvoorbeeld een moslimmeisje met een hoofddoek wiens ouders gevlucht zijn naar België en die beroep moeten doen op het OCMW. In zekere zin zouden we de jongen ten opzichte van het meisje zelfs geprivilegieerd kunnen noemen. Hij beantwoordt (althans op het eerste gezicht) aan de dominante sociale normen wat betreft gender en etniciteit.

Zowel gender als etniciteit spelen als sociale constructies een significante rol in de samenleving (Crenshaw, 1991). Het zijn namelijk *hiërarchiserende* constructies die leiden tot maatschappelijke ongelijkheid en uitsluiting. Het probleem an sich is niet dat er 'categorieën' of constructies bestaan, maar wel dat aan bepaalde categorieën systematisch meer of minder waarde of **macht** wordt toegekend.

Wat is gender?

Gender gaat *niet* over de biologische verschillen tussen 'meisjes' en 'jongens' maar over de sociale rollen en verwachtingen die ermee gepaard gaan. Via onder andere opvoeding, onderwijs en media construeert gender beelden en opvattingen rond mannelijkheid en vrouwelijkheid en regelt het de toegang tot verschillende rollen, identiteiten, posities en materiële hulpbronnen. Het is dus een sociale constructie die bepaalt wat meisjes en jongens wel of niet mogen en horen (te) doen en waarbij de rollenpatronen duidelijk kunnen verschillen naargelang de context en de tijd.

Wat is etniciteit?

Etniciteit is (net zoals gender) een maatschappelijk ordeningsprincipe dat niet te herleiden valt tot louter verschillen in huidskleur, afkomst of cultuur.

Etniciteit kan omschreven worden als 'een proces van nooit voltooide en tegenstrijdige maatschappelijke groepsvorming, waarin de wij-zij grenzen steeds weer worden afgebakend, bestreden en verlegd (Wekker en Lutz, 2001).

Sinds de jaren vijftig zijn Italianen en Spanjaarden uit onze contreien een flink stuk 'witter' geworden, terwijl moslims na 9/11 heel wat 'zwarter' werden. Ondanks hun blanke huidskleur, worden Oekraïners of Polen vandaag duidelijk gezien als 'gekleurd', terwijl een zwart adoptiekindje behoorlijk 'wit' kan worden. Etniciteit is dynamisch en fluctueert naargelang de historische periode en maatschappelijke context.

De term kruispuntdenken of *intersectionaliteit* is in 1989 geïntroduceerd door de feministische Afro-Amerikaanse rechtenprofessor Kimberly Crenshaw (Crenshaw, 1989). Terwijl Crenshaw in het begin de nadruk legde op het kruispunt gender en etniciteit en intersectionaliteit alleen van toepassing zag op zwarte vrouwen, breidden anderen, zoals Brah, Maynard, Anthias en Yuval-Davis, dit na verloop van tijd uit naar iedereen (Yuval-Davis, 2006). Verschillende machtsassen doen hun intrede. Lutz onderscheidt 14 'differentiatie-assen' ('lines of difference') waarbinnen mensen gecategoriseerd worden: geslacht, seksuele oriëntatie, huidskleur, etniciteit, nationaliteit, klasse, cultuur, gezondheidssituatie, leeftijd, verblijfsstatuut, bezit, Noord-Zuid/Oost-West, maatschappelijke ontwikkeling (Lutz, 2002).

2.1.1. Geweld en kruispuntperspectief

2.1.1.1. Geweld en een multidisciplinaire benadering

Het definiëren van geweld is niet voor de hand liggend maar tegelijk wel bijzonder belangrijk. IFG kan, in navolging van de Europese Commissie, omschreven worden als *'het handelen of nalaten van handelen van hen die in een persoonlijke relatie staan met het slachtoffer dat lichamelijk, emotioneel, moreel of materieel schade lijdt of zal lijden en waartegen het slachtoffer zich niet kan verweren'*. Voorbeelden zijn partnergeweld, kindermishandeling, ouderenmishandeling.... In deze bijdrage beperken we ons tot geweld binnen intieme kring, meer bepaald tot partnergeweld.

Tolereerbaar gedrag in een relatie komt niet voor iedereen op hetzelfde neer. Grenzen kunnen over de jaren heen verschuiven. Geweld kan verschillende vormen aannemen:

- lichamelijk geweld: schoppen, slaan, wurgen, op- of buitensluiten, met een voorwerp gooien...
- psychologisch geweld: vernederen, afbreken, ontmoedigen, controleren van het sociale leven, het beperken van contacten met vrienden en/of familieleden, intimidaties en bedreigingen, beheersen van de ander...
- verbaal geweld: roepen, schelden, beledigen...
- seksueel geweld: ontorende voorstellen, gedwongen seksuele handelingen, verkrachting...
- economisch geweld: inpalmen van inkomsten en spaargelden, opzadelen met schulden... (Maruf, 2012)

De aanpak van IFG vereist een multidisciplinaire benadering met verschillende actoren uit justitie, politie en de medische, psychische en sociale middens. Zo zetten tal van vrouwen- en zelforganisaties, beleidsinstanties, steunpunten en centra voor welzijnszorg projecten en acties op om IFG aan te pakken, te bestrijden door middel van informatie verspreiden, sensibiliseren. Bij centra en diensten wordt vaak aangegeven dat het aantal

hulpvragers van etnische minderheidsgroepen zeer laag is. De drempels die personen uit etnisch-culturele minderheden ondervinden in hun zoektocht naar hulp met betrekking tot geweld, hebben te maken met een gebrekkige toegankelijkheid onder meer door taal- en communicatiebarrières. Om drempelverlagend te werken worden interculturele bemiddelaars en tolken ingezet, maar deze beschikken niet altijd over de juiste vaardigheden.

Door onder andere de moeilijke toegankelijkheid doen slachtoffers uit etnisch-culturele minderheden pas in een latere fase een beroep op de hulpverleningsdiensten. Vaak wanneer de situatie geëscaleerd is vinden vrouwen, al dan niet met hun kinderen, onderdak in een vluchthuis of crisiscentrum. De positie van (vrouwelijke) huwelijksmigranten en mensen met onzekere verblijfsstatus is in de context van geweld zeer precair.

Volgens een Belgisch onderzoek zijn de risicofactoren met betrekking tot etnisch-culturele minderheden en de migratiesituatie onder meer: de onzekere verblijfsstatus van de nieuwkomer, de taalbarrière, de afhankelijkheid van de schoonfamilie en het gebrek aan netwerken voor steun in conflictbemiddeling. Ook de veranderende gezinsdynamiek kan een risicofactor zijn. Bij een huwelijk van een nieuwkomersbruidegom met een tweedegeneratiebruid is de echtgenote vaak verantwoordelijk voor het gezinsinkomen. Conflicten tussen de verwachtingen van de bruid en bruidegom, en het feit dat de nieuwe machtsverhoudingen in het gezin niet volgens de 'traditionele' genderrollen lopen, kunnen spanningen doen ontstaan (Clycq, Lodewyckx & Timmerman, 2004).

Reeds in 1991 benadrukt Crenshaw de kwetsbare positie van vrouwelijke huwelijksmigranten voor partnergeweld in de VS omdat de meeste vrouwen afhankelijk zijn van hun partner als het gaat over informatie over wetgeving. De toegankelijkheid van informatie en hulpverlening vindt de juriste niet adequaat voor de groep van vrouwelijke huwelijksmigranten. Een gelijkaardige situatie stelt Human Rights Watch in 2012 ook vast in België en geldt ook voor veel (vrouwelijke) huwelijksmigranten (HRW, 2012). De strijd tegen geweld waarbij deze factoren niet in rekening worden gebracht is gedoemd om te mislukken. Een benadering die deze aspecten meeneemt in de strijd dringt zich de laatste jaren steeds meer op.

2.1.1.2. Geweld en kruispuntperspectief

De Amerikaanse juriste Kimberlé Crenshaw is de eerste die de term intersectionaliteit of kruispuntperspectief heeft gebruikt (Crenshaw, 1989). Ze deed dit in de context van geweld op vrouwen. Als juriste heeft ze aandacht gevraagd voor de positie van zwarte vrouwen in Amerika die niet voldoende geholpen worden in geweldsituaties. Haar these was dat de achtergestelde positie van deze zwarte vrouwen, als lid van een minderheidsgroep en vaak ook van lage sociaal-economische klasse mee hun achtergestelde positie bepaalt. Crenshaw wijst hiermee op de impact van racisme, klasse-onderdrukking, (hetero)seksistische en andere onderdrukkingssystemen. Ze stelt dat deze systemen allemaal tegelijkertijd op elkaar in grijpen en bijgevolg bepalen welke kansen elk individu krijgt in de samenleving en meer specifiek in de (politieke) hulpverlening.

Een 'one-size-fits-all'-benadering om het geweld (op vrouwen) aan te pakken en te verklaren is volgens de expertgroep van de VN Commissie Status van de Vrouw onvoldoende. De specifieke en vaak kwetsbare positie van vrouwen en meisjes uit minderheidsgroepen verbeteren, vraagt meer aandacht voor de intersectionele discriminaties die vrouwen ervaren. Intersectionele discriminaties zijn discriminatievormen die zich voordoen op het kruispunt van verschillende ordeningsprincipes.

Meisjes en vrouwen uit etnische minderheden krijgen te maken met intersectionele discriminaties: zowel met structureel racisme (als 'lid' van een minderheidsgroep) als met seksisme (als vrouw). Bovendien zijn gender en etniciteit niet alleen gelijktijdig aan het werk, ze werken ook op elkaar in. Zo is elke vorm van seksisme verstrengeld met etniciteitsverhoudingen. Net als elke vorm van racisme gegenderd is. Racisme tegen mannen van een welbepaalde groep uit zich ook op een andere manier dan racisme tegen vrouwen van diezelfde groep.

De psychologische, fysieke, economische en andere gevolgen van de mishandeling kunnen gecompliceerd worden door de microagressies van alledaags racisme, heteroseksisme en klassisme. Microagressies zijn meestal eerder impliciete en onopvallende -verbale óf non-verbale vormen- van sociale uitsluiting van minderheidsgroepen door meerderheidsgroepen, die vaak herhaald en op zeer regelmatige basis plaatsvinden (Sue, 2010). Het zijn veelgelaagde 'beledigingen' gebaseerd op bijvoorbeeld etniciteit, gender, klasse, seksualiteit, taal, immigratiestatus, accent, achternaam.... In hulpverleningssituaties, zoals bijvoorbeeld tijdens een dokterbezoek of consultatie in een ziekenhuis of een bezoek aan een werkwinkel, kunnen microagressies plaatsvinden. Dit kan gaan van onbedoeld kwetsende of beledigende uitspraken of gedrag die raciale stereotypen reproduceren. Bijvoorbeeld: een werkzoekende vrouw uit een etnische minderheidsgroep die in een werkwinkel als eerste vraag krijgt of ze een tolk nodig heeft. Of een hoogzwangere vrouw uit een etnische minderheidsgroep of met een donkere huidskleur die in een kraamafdeling de (retorische) vraag krijgt of haar moeder of haar zus haar zal bijstaan tijdens te bevalling in plaats van haar man (alsof mensen uit een bepaalde etnische groep of met een bepaalde huidskleur liever de moeder of zus laten assisteren in plaats van de partner). Dit soort vragen, opmerkingen, uitingen zijn meestal niet slecht bedoeld, maar stoelen wel op heel hardnekkige raciale stereotypen die door de 'aanhoorder' als erg vervelend kunnen ervaren worden. Dit soort opmerkingen bij de 'aanhoorder' kan als een vorm van geweld en uitsluiting ervaren worden en een impact hebben op hun (psychosociaal) welbevinden.

Factoren verbonden aan geweld (tegen vrouwen) worden daarom het best gesitueerd in deze grotere sociale context van machtsrelaties en van privileges, de mate waarin iemand beroep kan doen op 'hulpbronnen'. Bijvoorbeeld op bevolkingsniveau is er een sterke correlatie tussen de mate van sociale en economische gelijkheid tussen vrouwen en mannen en de mate van geweld tegen vrouwen en meisjes: hoe hoger het gelijkheidsniveau (gendergelijkheid), hoe lager het geweldsniveau (Maruf, 2012).

Met haar these van intersectionaliteit vraagt Crenshaw aandacht voor de mechanismen van seksisme én racisme die tegelijkertijd en op elkaar inspelen in geval van vrouwen uit

minderheidsgroepen (Crenshaw, 1991). In de strijd tegen geweld op vrouwen pleit Crenshaw tegelijkertijd ook voor een strijd tegen racisme en seksisme.

Strategieën gebaseerd op de ervaringen van vrouwen die niet tot dezelfde klasse behoren of niet dezelfde etnische achtergrond hebben, zullen slechts een beperkt nut hebben voor die vrouwen waarvan het leven gevormd wordt door een andere set van obstakels. Gedifferentieerde interventies die rekening houden met de meervoudige achtergronden van de slachtoffers zijn dus vereist. Mishandelde vrouwen die slecht gehuisvest zijn, hebben nood aan een veilige accommodatie of aan een uitkering terwijl vrouwen met een migratieachtergrond misschien eerder meertalige of biculturele diensten nodig hebben. Een cultuurblinde aanpak werkt contraproductief. Gondolf (1998) suggereert dat hulpverleners meer kennis nodig hebben met betrekking tot culturele en etnische verschillen die het therapeutische proces kunnen beïnvloeden. Tegelijkertijd brengt het bestaan van cultuurcompetente diensten zonder veranderingen in de onderliggende en kruisende structurele problemen zoals armoede, isolatie, racisme, seksisme en homofobie geen soelaas voor mishandelde vrouwen om hun situatie te veranderen (Maruf, 2012).

Het kruispuntdenken biedt manieren om de ervaringen van vrouwen die gemarginaliseerd en verborgen blijven in de dominante culturele discours over IFG te legitimeren. Het biedt vrouwen van diverse etnische origines, socio-economische klassen, religieuze overtuigingen, seksuele geaardheden, migrantenachtergronden en functiebeperkingen een stem.

2.1.1.3. Intersecties in geweldsituaties

De intersecties tussen verschillende ordeningsprincipes die ieders positie in de samenleving bepalen, kleuren de betekenis en vorm van IFG: hoe het ervaren wordt door de persoon zelf en gezien wordt door anderen, hoe persoonlijke en sociale gevolgen ervan voorgesteld en gezien worden, en hoe en of er daadwerkelijk een uitweg en veiligheid kan gevonden worden (Bograd, 1999).

Uit Amerikaans onderzoek blijkt immers dat de percepties en ervaringen van zwarte Amerikaanse vrouwen m.b.t. geweld vaak afwijken van de mainstream definitie van geweld (Sokoloff & Dupont, 2005). Zo blijkt uit een studie afgenomen over persoonlijke levenstrajecten bij negen zwarte Amerikaanse vrouwen dat niet alle vrouwen fysieke agressie beschouwden als geweld, terwijl racistische behandelingen en schendingen van de rechten wel altijd als geweld werden omschreven door deze vrouwen. Deze bevindingen suggereren dat er verschillende definities en variërende percepties, ervaringen bestaan van ernstige tot mildere vormen van geweld en misbruik. Deze variërende percepties rond fysiek geweld hebben in grote mate te maken met de andere vormen van geweld (zoals racisme) waartegen deze vrouwen de strijd aanbinden (Garfield, 2001).

De intersectie van etniciteit, klasse en gender heeft levensbelangrijke gevolgen voor veel slachtoffers van geweld die hulp (willen) zoeken. Bijvoorbeeld: een Vietnamese vrouw van wie verwacht wordt dat ze het goede imago van haar familie in stand houdt in plaats van haar individuele veiligheid, zal minder snel de stap durven zetten om buitenshuis

hulp te zoeken. Vaak wordt deze angst om hulp te zoeken of om de relatie te verlaten toegeschreven aan vrouwen uit minderheidsgroepen, terwijl dezelfde dynamieken zich ook voordoen in meerderheidsgroepen (Burman et.al, 2004). Vrouwen die 'lid' zijn van achtergestelde etnische minderheidsgroepen, vooral zwarte Amerikaanse vrouwen, durven bijvoorbeeld geen aangifte te doen bij de politie uit schrik voor een racistische behandeling door de politie. Ze zijn ook terughoudend in hun zoektocht naar hulp uit angst voor de bevestiging van racistische stereotypen zoals 'gewelddadige zwarten' (Richie, 2000).

In de context van homoseksuele relaties en meer bepaald van geweld in lesbische relaties, zien verschillende onderzoekers een grote uitdaging voor 'traditioneel feministische' theorieën die het patriarchaal gedachtengoed en mannelijk geweld als grote oorzaak van IFG, geweld op vrouwen zien. Zo wijzen onderzoekers op het homofobe klimaat waarin het geweld, misbruik binnen homoseksuele relaties plaatsvindt. Zich outen, of het dreigen met het inlichten van anderen dat het slachtoffer of de dader homo of lesbisch is, is een tactiek die vaak wordt gebruikt door misbruikers in lesbische relaties om de andere partner te controleren (Sokoloff, Dupont, 2005). Homofobie zou veel lesbische vrouwen (die wel uitkomen voor hun relatie) ervan weerhouden de gewelddadige partnerrelatie te verbreken uit schrik voor negatieve reacties bij politie, familieleden, religieuze instanties, sociale diensten, hulpverlening of vluchthuizen. Geïnternaliseerde homofobie (bij lesbische vrouwen) zou ook een rol spelen in het partnergeweld binnen lesbische relaties (Renzetti, 1998, in Sokoloff en Dupont, 2005). Onder andere om die reden houden lesbische vrouwen waarvan de buitenwereld (nog) niet weet dat ze lesbisch zijn of die niet openlijk over hun seksuele oriëntatie praten, het misbruik in hun relaties eerder verborgen dan erover te praten en/of hulp te zoeken (Sokoloff, Dupont, 2005).

2.1.1.4. Geweld op vrouwen en gendergerelateerd geweld

De laatste jaren wordt onder druk van feministische groeperingen het gebruik van huiselijk geweld (*domestic violence*) vervangen door 'geweld op vrouwen' (*violence against women*). Als geweld op vrouwen ter sprake komt, wordt vaak ook de term gendergerelateerd geweld (*gender-based violence*, GBV) vernoemd. De term GBV wordt vooral gebruikt om te verwijzen naar *gender based violence against women*, hoewel mannen ook slachtoffer kunnen worden van geweld omwille van hun sociale rol als man.

Deze benoemingen dringen zich volgens feministische onderzoekers op om de genderdimensie van geweld aan te kaarten en om te wijzen op het feit dat geweld zich voordoet in de intersectie van meerdere vormen van ongelijkheid op het vlak van bijvoorbeeld gender, etniciteit en klasse (Gill, 2012).

Wat is gendergerelateerd geweld?

Gendergerelateerd geweld treedt op wanneer vrouwen/mannen de groepsnormen met betrekking tot de dominante ideeën en verwachtingen omtrent vrouwelijke/mannelijke stereotiepe genderrollen overtreden. In deze optiek kunnen zowel mannen (vb. vanwege

homoseksuele geaardheid) als vrouwen (vb. vanwege seksuele relaties buiten het huwelijk) slachtoffer worden. De idee dat de reputatie van een individu of groep geschaad kan worden door het ongepaste gedrag van iemand die geassocieerd is met dit individu of die groep, is een universeel gegeven en dikwijls een achterliggend motief bij het gebruik van geweld. Wanneer een vrouw slachtoffer wordt van geweld omwille van het overschrijden van sociale normen met betrekking tot vrouwelijke seksualiteit en familierollen, dan is het geweld niet enkel individueel maar door de bestraffende en controlerende functie bevestigt het tevens de heersende gendernormen.

Geweld tegen vrouwen en gendergerelateerd geweld functioneren als een mechanisme om de grenzen tussen vrouwelijke en mannelijke genderrollen te behouden. Deze komen voor in de vorm van morele codes en algemeen aanvaarde sociale verwachtingen. Het ongestraft blijven van geweld tegen vrouwen versterkt de vrouwelijke ondergeschiktheid en machteloosheid van de slachtoffers, maar het stuurt ook een signaal naar de maatschappij namelijk dat mannelijk geweld tegen vrouwen aanvaard en onvermijdelijk is. Patronen van gewelddadig gedrag worden zo genormaliseerd.

Gender als enige of belangrijkste verklarende factor of facilitator van geweld voorstellen, blijkt in de realiteit niet genuanceerd genoeg. Gendermechanismen doen zich niet in een vacuüm voor, maar wel in een bepaalde context die afhangt van andere ordeningsprincipes (zie kruispuntdenken). De analyse van gendergerelateerde ongelijkheden die de aanleiding vormen tot geweld moet daarom rekening houden met de specifieke factoren die vrouwen in een particuliere setting disempoweren.

De verschillende manieren en manifestaties van de geweldervaringen van vrouwen wijzen op de intersectie van gendergerelateerde ondergeschiktheid en andere vormen van ondergeschiktheid door vrouwen in specifieke contexten. Dit houdt onder meer in: de uitbuiting van de vrouwelijke productiviteit en reproductiviteit, controle over de vrouwelijke seksualiteit en haar voortplantingsvermogen, culturele normen en praktijken die de ongelijke status van vrouwen verbergen, staatsstructuren en -processen die genderongelijkheden legitimeren en institutionaliseren en geweld tegen vrouwen. Geweld tegen vrouwen is zowel een middel om vrouwelijke ondergeschiktheid te bestendigen als een gevolg van die ondergeschiktheid (Maruf, 2012).

Voor meer informatie over gendergerelateerd geweld verwijzen we naar het ella-cahier: *'Wat is eerbaar aan geweld? Cahier voor professionelen over 'eer'-en gendergerelateerd geweld'*. (Brussel: ella vzw Kenniscentrum gender en etniciteit) (te bestellen via www.ellavzw.be)

Zoals vermeld is de bespreekbaarheid van geweld binnen veel gezinnen geen gemakkelijk proces. We hebben verwezen naar de weerstand binnen minderheidsgroepen om over geweld te praten wegens angst voor clichés en het bevestigen van stereotypen.. Om in dit project op een toegankelijke, participatieve en empowerende manier aan de slag te gaan met het thema geweld, werd de (onderzoeks)methode Photovoice gebruikt. Met de resultaten uit het photovoice-traject en bijkomend materiaal hebben we in (vrouwen)organisaties info-en praatgroepen georganiseerd om de bespreekbaarheid van het thema te verhogen. In wat volgt komen het Photovoice-project en de conclusies uit de info-en praatgroepen aan bod. We sluiten af met de tips die vrouwen hebben

geformuleerd over de aanpak van van geweld (op vrouwen) vanuit kruispuntperspectief.
Aan het einde van dit dossier hebben we een bibliografie opgenomen.

3. Photovoice

Het doel van dit participatief project was de gelaagdheid en de complexiteit van geweldervaringen aan bod laten komen door vrouwen zelf aan het woord te laten over hun ervaringen met (partner)geweld. Hieronder lichten we deze methode toe en we geven een overzicht van de resultaten uit het Photovoice-traject.

3.1. Wat is Photovoice?

Photovoice als methode om geweld bespreekbaar te maken en om geweldervaringen vanuit kruispuntdenken te belichten.

Photovoice wordt in het Engels en in wetenschappelijke termen een vorm van *Participatory action research (for social change)* genoemd. Het is een methode die ontwikkeld is door academica Caroline C. Wang (University of Michigan) en Mary Ann Burris, werkzaam rond gezondheid, empowerment en vrouwen (Wang & Burris, 1997). Bij Photovoice worden deelnemers aangespoord om kritisch te reflecteren op hun dagdagelijkse leven, met als doel maatschappelijke verandering teweegbrengen en deelnemers en hun omgeving aan zetten om in dialoog te gaan over een maatschappelijk thema. Zo is deze methode gebaseerd op principes van gezondheids promotie en op theoretische inzichten m.b.t. het kritisch bewustzijn en feministische/sociologische theorieën. De deelnemers aan een Photovoice-project hebben gemeenschappelijke ervaringen of interesses of behoren tot eenzelfde gemeenschap. In dit traject gaat het over (partner)geweld of geweld in intieme kring en zijn de deelnemers vrouwen die slachtoffer geweest zijn van ernstige vormen van partnergeweld.

Deelnemers worden letterlijk een camera en tijd gegeven om foto's te nemen en narratieven te schrijven over deze beelden.

'PHOTO' betekent foto en 'VOICE' staat voor: *Voicing Our Individual and Collective Experiences*. Met andere woorden: het uiten van eigen en collectieve ervaringen. Een creatieve manier om (in dit geval) geweldervaringen bespreekbaar te maken en deelnemers te helpen in hun proces van verwerking en empowerment.

Photovoice laat deelnemers toe om aan de hand van een fotocamera fotografische beelden en symbolische representaties te maken die anderen kunnen helpen kijken door een andere lens, in dit geval de lens van diegene die de foto maakt. Deze methodiek van foto's nemen en verhalen vertellen werkt empowerend op de deelnemers omdat ze de kans krijgen om (geweld)ervaringen te definiëren vanuit hun eigen perspectief en in hun eigen woorden. Verder laat deze methode de deelnemers ook toe om hun bezorgdheden en bedenkingen te formuleren rond een specifiek onderwerp en om verandering teweeg te brengen binnen de maatschappij/gemeenschap waar men deel van uitmaakt. Het biedt de deelnemers inzicht in hun zwaktes maar ook (en vooral) in hun sterktes en kansen (Wang, 2006).

Bij deze gefaseerde (onderzoeks)methode worden in eerste instantie foto's gemaakt en de daarbij horende verhalen verteld. Het gaat hier dus om beelden die men gebruikt om ervaringen en meningen te delen met elkaar. In tweede instantie worden de deelnemers met (een selectie van) hun foto's samengebracht en wordt gesproken over de beelden

die men gemaakt heeft. Deelnemers delen hun verhalen en foto's met elkaar met het oog op versterking en ondersteuning van elkaar .

Stappen in Photovoice (overlap mogelijk, afhankelijk van opzet van het traject):

- Omgevingsanalyse: contactopname met personen en organisaties die willen deelnemen aan het project (2012-2013)
- Planning (begin 2013)
- Rekrutering kandidaten en doelgroepen
- Starten met uitvoeren en eventuele begeleiding
- Groepbijeenkomsten/individuele contacten
- Data verzamelen: doorlopend
- Data analyseren: doorlopend
- Voorbereiding en delen photovoice-resultaten: reflectiemoment
- Sociale actie en verandering (info-en praatgroepen, educatief dossier en communicatie hierrond)

3.1.1. Methode

Bij Photovoice nemen deelnemers - in dit geval: slachtoffers van geweld - foto's van hun dagdagelijkse leven gedurende een periode en schrijven daarbij narratieven of verhalen neer. Deelnemers worden op die manier aangemoedigd een boodschap over te brengen met foto's die men maakt. Tegelijkertijd laten deze foto's ruimte over voor de kijker om een eigen blik te hebben op die beelden/foto's. Vragen die de deelnemers in het achterhoofd kunnen houden bij het nemen van foto's zijn onder *andere* 'Wat wil je met dit beeld zeggen en waarom?', 'Welke impact heeft die foto/dat beeld op jou als persoon, waarom en hoe?', 'Welk effect zal de foto hebben op de kijker?'.

De narratieven of verhalen die de deelnemers daarbij schrijven, kunnen 'antwoorden' zijn op de vragen 'Wat roept deze foto/dit beeld bij jou op?', 'Wat wil je met deze foto's/beelden zeggen en waarom?', 'Waarom heb je deze foto genomen?', 'Welke betekenis heeft deze foto voor jou?', 'Wat vertelt deze foto over jouw dag vandaag?', 'Roept deze foto herinneringen op bij jou, en zo ja, welke?', 'Wat kan deze foto de kijker vertellen over jouw geweldervaringen?', 'Wat denk je dat deze foto vertelt over jou, jouw familie?'.

In een volgende fase, tijdens het reflectiemoment, komen deze deelnemers samen met de gespreksleider en gaan ze in dialoog met elkaar (over het thema), aan de hand van de foto's en de narratieven. Deze zelfgemaakte foto's vormen niet enkel een bron van reflectie over zichzelf maar ook over de gekozen beelden. Tijdens dit reflectiemoment krijgen de deelnemers de kans om hun ervaringen met geweld te (her)definiëren vanuit hun perspectief. Dit helpt hen in het proces van verwerking en empowerment.

Tot slot is het belangrijk dat het materiaal de personen en instanties bereikt die de nodige verandering kunnen brengen m.b.t. het thema. In het geval van geweld zijn dit in hoofdzaak beleidsmakers, hulpverleners en vrouwenorganisaties die de aanpak van geweld op vrouwen kunnen versterken en vorm geven vanuit een intersectioneel

perspectief. Concreet betekent dit laatste de gelaagdheid en de complexiteit van geweldervaringen van vrouwen (uit minderheidsgroepen) bespreekbaar maken en hiermee rekening houden bij het uitstippelen van het beleid en (lokale) acties en initiatieven. Kortom, met de (onderzoeks)methode van Photovoice willen we (1) het thema intrafamiliaal geweld bespreekbaar maken, (2) aandacht vragen voor de gelaagdheid van geweldervaringen, de positie van individuen in de samenleving, en bovenal (3) de deelnemers versterken en hen een spreekbuis en netwerk bieden om hierover in dialoog te gaan met anderen.

Een voorbeeld van handleiding voor de deelnemers:

Photovoice Project | ella vzw | intrafamiliaal geweld

Foto's + verhaal + groepsgesprek

FOTO'S:

De deelnemers nemen elk individueel **10 tot 15 foto's** gedurende een periode van ongeveer een week tot 2 weken van hun **dagdagelijkse leven**.

Deze foto's kunnen gaan over een plaats, hobby, object thuis of elders (binnen of buiten), persoon, eten, natuur....

Vragen die de deelnemers kunnen helpen bij het kiezen/nemen van foto's zijn onder andere: 'Waar ben je zoal **mee bezig**?', 'Wat **boeit** jou?', 'Waaraan ben je **gehecht**?', 'Wat wil je met dit beeld **zeggen** en waarom?', 'Welke **impact** heeft die foto/dat beeld op jou als persoon, waarom en hoe?', 'Welk **effect** zal de foto hebben op de kijker?'....

De deelnemers kiezen zelf welke foto's zij nemen.
Anonimiteit wordt verzekerd.

VERHAAL:

In **+/-3 tot 5 zinnen** antwoorden op volgende vragen: *(je hoeft niet op alle vragen te antwoorden)*

- Waarom heb je deze foto gemaakt?
- Wat wil je met deze foto's/beelden zeggen en waarom?
- Wat roept deze foto/dit beeld bij jou op?
- Welke betekenis heeft deze foto voor jou?
- Wat vertelt deze foto over jouw dag vandaag?
- Roept deze foto herinneringen op bij jou, en zo ja welke?
- Wat kan deze foto de kijker vertellen over jouw geweldervaringen?
- Wat denk je dat deze foto vertelt over jou, jouw familie, jouw omgeving?
-

Per foto: een titel, jaartal, je naam, en 'verhaal' (in +/- 3 tot 5 zinnen)

Op een later tijdstip komen we met alle deelnemers samen om over de foto's en gemeenschappelijke ervaringen te praten (meer info over dit **reflectiemoment** volgt nog).

3.1.2. Photovoice project en het thema geweld

Drie vrouwen hebben deelgenomen aan het photovoice-traject 'geweld op vrouwen'. Zij werden geselecteerd via ella-netwerken. Bij de uitnodiging werd hen uitgelegd welk thema en doel het project heeft. In de fase van het maken van de foto's heeft echter een kandidaat laten weten dat ze niet langer zal deelnemen omdat haar situatie dat niet toeliet.

Omwille van privacyredenen vermelden we geen persoonsnamen. De gebruikte namen zijn fictief.

Deelnemers:

1. Cindy is een Vlaamse vrouw van 48 jaar. Haar hoogst behaalde diploma is dat van de lagere school en op het moment van dit project is ze werkloos.

Cindy is sinds enkele maanden op de vlucht voor haar ex-vriend en heeft net een verblijf in het vluchthuis achter de rug. Cindy heeft gedurende 6 jaar extreem geweld meegemaakt en is opgesloten geweest door haar ex-vriend. Wanneer zij om hulp liep of zich probeerde te verschuilen, achtervolgde hij haar. Ze mocht van hem de relatie niet stopzetten. Hij zocht haar telkenmale op wanneer zij hem trachtte te verlaten. In heel die periode werd Cindy meermaals zwaar geslagen, verkracht en heeft ze verschillende (been)breuken opgelopen. Cindy was bang van hem; ze durfde niet buiten te gaan en klacht in te dienen bij de politie. Hij verplichtte haar om mee alcohol en drugs te nemen. Na een zoveelste geval van partnergeweld is Cindy hulp gaan vragen en werd ze ondergebracht in een vluchthuis. Daar verbleef ze 3 maanden, waarna ze nu in een appartement is gaan wonen.

In de tweede fase van het project was het voor Cindy onmogelijk om verder deel te nemen aan het project. Ze was op de vlucht voor haar ex-vriend en wenste minder met de buitenwereld in contact te blijven. Het project werd verdergezet met de andere twee deelnemers.

2. Caroline is een afro-Amerikaanse vrouw van 47 jaar, woonachtig in België. Ze heeft als verpleegster gewerkt in de V.S. en is na haar scheiding in de V.S. Nadien is ze hertrouwd met een Belgische man. Caroline vertelt over haar ex-man, die inmiddels overleden is.

Caroline is in de V.S. 31 jaar getrouwd geweest met Amerikaanse man, een veteraan uit de Vietnamoorlog. De man had post-traumatische stress als gevolg van de oorlog en hij was verslaafd aan alcohol. Hij gedroeg zich jarenlang zeer gewelddadig tegenover Caroline. Verschillende vormen van geweld deden zich voor in de relatie. Caroline is meermaals het huis uit moeten vluchten om te kunnen ontsnappen aan geweld. Zo heeft ze meermaals hulp gezocht in een vluchthuis en een opvanghuis met kinderen.

Nu werkt Caroline als vrijwilligster bij een vrouwenorganisatie, ze voert daar verschillende projecten uit: lessen Engels geven, workshops over borstkanker organiseren, vrouwen begeleiden tijdens kooklessen, haken en andere. Ze verzorgt ook de een voedselbank voor vrouwen. Haar beroep als verpleegster kan ze niet uitvoeren omdat haar diploma hier niet geldig is. Om een gelijkwaardig diploma te verkrijgen naar een Belgisch diploma zou ze een aantal opleidingsonderdelen

moeten volgen in het Nederlands. Dit ziet Caroline niet zitten omdat ze vindt dat ze het Nederlands niet voldoende machtig is.

3. Aisha is afkomstig uit Pakistan en als huwelijksmigrante naar Brussel gekomen met haar toenmalige man. Ze heeft een diploma van onderwijzer en heeft in Pakistan een aantal jaren gewerkt als lerares.

Haar ex-man is haar neef aan wie ze werd uitgehuwelijkt. Ze was aan hem 'beloofd' toen ze 13 jaar was. Gedurende hun huwelijk van vijf jaar werd Aisha bijna wekelijks geslagen, opgesloten, vernederd en bedrogen door haar man. Ideaal voor hem zou geweest zijn indien zij terug was gekeerd naar Pakistan. Na een geval van zwaar fysiek geweld is Aisha naar de politie gestapt. Haar man is daarna opgepakt en veroordeeld wegens opzettelijke slagen en verwondingen. Hij had o.a. haar been gebroken. Volgens Aisha is haar man mentaal ziek en is hij te veel verwend geweest door zijn moeder. Ze moest van haar man het huis verlaten omdat hij een vriendin had. Hij stelde haar voor om naar haar broer die in België woont of naar Pakistan te gaan. Haar schoonouders, die in dezelfde straat woonden, hielden haar telkens tegen om te vertrekken.

Nu volgt Aisha Nederlandse lessen en wil ze op termijn haar Pakistaans diploma als onderwijzer laten gelijkgeschakelen aan Belgische normen.

Met elke deelnemer werd individueel afgesproken zodat ze hun eerste indrukken konden meedelen en de foto's en de teksten konden geven aan de projectverantwoordelijke van het project. Nadien planden we een bijeenkomst met beide deelnemers om te reflecteren over de foto's en de narratieven die elke deelnemer had gemaakt. De deelnemers hebben hun vier favoriete foto's gekozen en hierover van gedachten gewisseld. In wat volgt geven we deze foto's en teksten weer, alsook een korte samenvatting van de bespreking van de foto's in relatie tot het thema.

De leidraad die werd gebruikt voor het reflectiemoment:

Reflectiemoment – focusgroep photovoice:

VOICE: Voicing Our Individual and Collective Experience → de deelnemers niet enkel laten reflecteren over hun eigen leven, eigen (geweld)ervaringen en levensomstandigheden maar ook over hetgeen zij gemeenschappelijk hebben: vrouw-zijn, geweldervaringen, migrant-zijn, in een vluchthuis gewoond te hebben... .

1. Kennismaking en voorstelling
2. De keuze van foto's:
 - 'Wat wil je met dit beeld zeggen en waarom?', 'Welke impact heeft die foto/dat beeld op jou als persoon, waarom en hoe?', 'Welk effect zal de foto hebben op de kijker?'.
3. De narratieven en foto's:
 - 'Wat roept deze foto/dit beeld bij jou op?', 'Wat wil je met deze foto's/beelden zeggen en waarom?', 'Waarom heb je deze foto genomen?', 'Welke betekenis heeft deze foto voor jou?', 'Wat vertelt deze foto over jouw dag vandaag?', 'Roept deze foto herinneringen op bij jou, en zo ja, welke?', 'Wat kan deze foto de kijker vertellen over jouw geweldervaringen?', 'Wat denk je dat deze foto vertelt over jou, jouw familie?'.
4. Ervaringen met de hulpverlening
5. Ervaringen met het gerecht

In verband met fotokeuze - gestructureerde vragenlijst:

Elke deelnemer selecteert 5 tot 7 foto's die zij gemaakt heeft. De dialoog over de gekozen foto's verloopt aan de hand van het SHOWED acroniem:

SHOWED:

- S: wat do you See here?
 - What has really Happened here?
 - How do this relate to Our lives?
 - Why does this situation, concern or strength Exist?
 - What can we Do about it?
- (Bron: Wang, 1999)

Wat betekenen deze foto's voor jou?

Mogelijk vragen: SLOT (over het project zelf)

- Wat dacht je in het begin toen je werd gevraagd om deel te nemen aan dit project?
- Wat vond je van het hele proces (foto's nemen, narratieven schrijven)?
- Indien je iets hadden willen veranderen in het proces, wat zou dat dan zijn?
- Hoe heeft deze ervaring/dit project jou geholpen?
- Zou je de andere deelnemers willen ontmoeten na deze sessie?

Welke acties/initiatieven zou jij voorstellen om geweld op vrouwen te voorkomen: preventie ?

Caroline's foto's en teksten:

C1: een vogelkooi in het park, met een uitgehouwen beeld van een vogel.

"Ik voelde me als een vogel in een kooi. Ook al kon die de deur openkrijgen. Zou ik de kracht hebben om weg te vliegen, of zou ik te bang zijn om mijn kooi te verlaten".

I felt like this bird in the cage. Even if he was to open the door. Would I have the strength to fly out, or be too scared to leave my cage.

"Deze foto refereert naar mijn verleden, naar het partnergeweld dat ik heb meegemaakt", vertelt Caroline.

Deze foto doet haar denken aan de periode waarin ze werd mishandeld en geslagen door haar man, vertelt ze. Een metafoor voor haar woning, haar eigen ik. Deze foto vertelt ook haar situatie nu: verlost van de jarenlange ellende. De herinneringen die deze foto, dit beeld bij haar oproept zijn niet positief. De periode die moeilijk voor haar was als jonge vrouw en moeder ziet ze als een periode waarin ze niet goed wist wat te doen.

C3: een beeldhouwwerk van een persoon die in handenstand staat en met zijn voeten een hoofd of masker vasthoudt.

"Deze foto doet mij denken aan hoe ik mij voelde wanneer mijn man thuiskwam. Zal er ruzie ontstaan waarbij ons huis in een slagveld zal veranderen? Zal hij blij zijn of boos en zal ik het huis moeten ontvluchten samen met de kinderen?"

In this picture it reminds me of what I would feel every time my husband was home. Would there be fighting and turning the house upside down. Would he be happy or angry and I would have to run with the children.

Caroline/Zij vertelt over de angsten en onzekerheden die ze ervaren heeft in de 30 jaar die ze doorgebracht heeft met haar man en kinderen. De onvoorspelbaarheid van de situaties brachten bij haar een gevoel van ontredde teweeg. Ze verwijst hierbij ook naar haar verblijf in het vluchthuis voor vrouwen. Na 3 maanden moeten alle vrouwen (in de staat Georgia (V.S.)) het vluchthuis verlaten en zelfstandig een leven opbouwen. Op zo'n moment vinden niet alle vrouwen de weg naar een appartement, de hulpverlening,

de instanties waar je hulp kan krijgen, vertelt ze. Carolina voelde zich op dat moment op straat gezet omdat de begeleiding in het opvanghuis onvoldoende was. De opties om een beter leven te kunnen leiden vond ze niet voldoende of haalbaar voor haar situatie. Ze had kinderen en bovendien was de steun van haar familie er niet. Bij haar moeder kon ze enkel tijdelijk terecht waarna ze –op advies van haar moeder- snel terug naar huis moest gaan. Een getrouwde vrouw hoort bij haar man te zijn, zei haar moeder. Haar moeder vond de man van Caroline ook gewelddadig maar zag de ernst van de situatie niet in.

De onzekerheid en ontredde waren zo groot dat Caroline besliste om terug te keren naar haar man die haar sloeg. Ze gelooft enerzijds dat partnergeweld een circulair fenomeen is en dat zij dus wellicht ook een rol gespeeld heeft in de escalatie van het geweld. Anderzijds is ze van oordeel dat haar man zijn aandoening (post-traumatisch stress syndroom) één van de grootste oorzaken was van het geweld in huis. Ze verwijst ook naar de verschil in context waarin vrouwen zich bevinden; sommige vrouwen hebben een breed netwerk, kunnen terecht bij hun familie, maar andere vrouwen niet. En op dat punt schieten de hulpverleningsinstanties tekort, vertelt ze. Ze spreekt over de situatie in het vluchthuis als zijnde niet aangepast aan getraumatiseerde vrouwen: 'het regime' met vaste uurroosters (in het vluchthuis waar zij verbleef), het straffen van bewoners wanneer ze bijvoorbeeld te laat opstaan of eten vindt ze allesbehalve empowerend. Ze vertelt dat ook andere vrouwen het erg lastig hadden om zich aan te passen aan het ritme in zo'n vluchthuis, maar ze heeft anderzijds begrip voor de noodzaak van een structuur binnen zo'n instelling. Ze stelt een meer ontspannen sfeer voor om het leven in zo'n omgeving aangenamer te maken.

De andere deelnemer geeft aan dat ze bijna dezelfde ervaringen heeft gehad in het vluchthuis waar zij verbleef.

C4: twee witte vogels die hun vleugels uitslaan, aan een vijver in het park.

"Voor mij lijkt het of deze witte vogels aan het vliegen zijn en ik kan de vrijheid en de mooie lucht zien".

These birds look to me as if they are flying and I see the freedom and beautiful sky.

In dit beeld zijn het vooral de natuur, de vogels die vertellen hoe zij zich voelt, zegt ze. De witheid van de vogels is voor haar een teken van vrede. En de stilte van het water staat voor rust en dat is wat zij nu meer vindt, in haar nieuwe leven, met een nieuwe partner.

C9: een grasperk in het park met gele bloemen

"Ik hou van bloemen en planten. Ze maken me blij. En wanneer ik de bloemen en planten zie, voel ik dat mijn dag goed zal zijn."

I love flowers and plants. They bring me happiness. And when I look at them I know it's going to be a good day.

De natuur, parken, bloemen en planten betekenen voor Caroline haar nieuwe leven, de rust en vreugde. De geweldervaringen bij Caroline dateren intussen van 10 jaar geleden en dat geeft haar de kans om hierover beter te kunnen praten, vertelt ze. In het begin was dat niet makkelijk, zegt ze. Als vrouw vindt ze zelfstandig kunnen leven heel belangrijk. Daarom engageert ze zich in een vrouwenvereniging en geeft ze daar les Engels en handwerk. Daarbij wil ze vrouwen ook helpen en heeft ze een voedselbank opgezet waar voornamelijk alleenstaande vrouwen met kinderen voedingsmiddelen kunnen krijgen. Verder vindt ze als verpleegster gezondheid een belangrijk onderwerp als het over vrouwen gaat. Zo geeft zij ook vormingen rond borstkanker om vrouwen te informeren en sensibiliseren rond dit onderwerp. Vooral laaggeschoolde, anderstalige vrouwen met kinderen hebben veel nood aan informatie over thema's zoals borstkanker,

stelt ze. Vaak is hun netwerk beperkt, en als ze alleenstaande mama zijn, hebben ze meestal handen tekort om alles geregeld te krijgen in het dagelijks leven. In de beginfase van haar verblijf in België had Caroline veel tijd nodig om effectief anderen en vooral haar nieuwe man te kunnen vertrouwen. Doordat ze jarenlang geweld meemaakte was haar vertrouwen in mensen en de rust in haar hoofd ver zoek. Nu gaat alles beter.

Aisha's foto's en teksten:

A1: een bos bloemen

"Mijn leven was als bloemen; mooi en gekleurd."

My life was like flowers. beautiful and full of colors.

Aisha vertelt over haar familiesituatie in Pakistan. Sinds haar kindertijd is ze altijd een heel goede leerling en studente geweest. Ze heeft als eerste vrouw van haar familie hogere studies gevolgd en later in een school les gegeven. Op haar 13^e kreeg ze te horen dat ze later met haar neef zou trouwen. Ze wist niet hoe ze zich moest voelen, ze was tenslotte nog een kind, vertelt ze. Het huwelijk is doorgegaan, maar haar neef en zijn ouders vonden het geen goed idee dat ze zou werken. Haar man sloeg haar opdat ze zou

stoppen met lesgeven. Zo is ze moeten stoppen met werken en zijn ze verhuisd naar België omdat haar man reeds in België gewoond had en de Belgische nationaliteit had. Ze vertelt vol heimwee over haar leven als leerkracht in een school en hoe graag ze haar job deed. Haar toekomst zou er heel mooi uitzien, maar het huwelijk kwam ertussen en ze werd weggehouden van haar job. Gevoelens als deze en het taboe om over geweld te praten, weerhouden slachtoffers ervan om hulp toe zoeken. Ze stelt dat er ongelijke kansen en belemmeringen bestaan op het gebied van juridische, sociale en/of economische positie van vrouwen.

A2: een foto van een rolstoelwagen
"Hij heeft mijn leven verminkt."

He made my life handicap.

Het gewelddadige gedrag van haar man heeft Aisha drie jaar lang meegemaakt. Het geweld nam steeds ernstigere vormen aan, vertelt ze. Na een kleine tik ging hij de volgende keer over tot het slaan in mijn gezicht, tot het breken van mijn been, vertelt

ze. Deze geweldervaringen hebben duidelijk hun sporen achtergelaten. Ze vertelt dat ze op dit moment nog minder kan verkroppen dat ze op die manier behandeld werd. Ze voelde zich in die jaren een slavin. Ze kookte voor hem, waste zijn kleren, deed alle huishoudelijke taken. Maar elke keer was er wel een reden voor hem om over te gaan tot geweld. Volgens haar hield haar man ook niet van haar. Tenslotte zijn ze beiden aan elkaar uitgehuwelijkt. Dat ging zo in haar familie, die zeer traditionele normen volgt en hun huwelijk geregeld heeft. Na een ernstige beenbreuk en mishandeling is Aisha naar de politie kunnen gaan, waarna ze een tijd in een vluchthuis dat in een andere stad gelegen is, is verbleven. Het leven in het vluchthuis was ook niet rooskleurig, vindt ze. Het idee van geslagen vrouwen met of kinderen onderdak geven is een fantastisch goed initiatief. Maar het beleid rond tijdschema's was voor haar erg moeilijk om te volgen, geeft ze aan. Ook het delen van ruimte, accommodatie, behoeftigheden met andere vrouwen die uit een moeilijke thuissituatie komen, was niet makkelijk. Ze voelde zich depressief en eenzaam in het vluchthuis en vaak ook angstig.

A3: met vrienden samen eten aan een grote tafel

"Ik heb me lange tijd eenzaam gevoeld en had heel moeilijke momenten. Soms denk ik aan slechte dingen. Maar waar het leven mij ook zal brengen, er zullen altijd mensen om me heen zijn die het geweld zullen stoppen."

I had to face loneliness, a lot of hardships. Maybe sometimes I will be wrong but wherever this life will lead me, there will be a lot of contribution of people who did their best to stop it.

De periode waarin Aisha gehuwd was en samenwoonde met haar man was voor haar een ware hel, vertelt ze. Uit het niets werd ze gewelddadig behandeld. Ze moest ook haar loon afgeven aan haar ex-man. Ze had geen vrienden of familie in de buurt. Enkel haar schoonouders, maar zij hielpen haar ook niet. Ze voelde zich geïsoleerd en vond geen uitweg.

Aisha was in de beginjaren van haar aankomst hier bang om klacht in te dienen of om naar de politie te gaan omdat ze gehoord had dat ze dan misschien het land kon uitgezet worden wegens geen geldige verblijfspapieren. Daarom vindt Aisha dat jonge vrouwen, huwelijksmigranten die naar België komen uitgebreid moeten geïnformeerd worden over hun rechten en waar ze hulp kunnen vragen. Volgens Aisha kan op die manier aan de mannen een signaal gegeven worden dat vrouwen ingelicht, geïnformeerd en sterk genoeg zijn waardoor mannen minder snel zullen overgaan tot geweld.

Volgens beide deelnemers werkt de wetgeving rond huwelijksmigratie en het verplicht samenwonen gedurende een aantal jaren, geweld in de hand. Vrouwen en mannen die als huwelijksmigrant naar België komen, weten niet dat ze in geval van partnergeweld hulp kunnen zoeken, zonder dat hun verblijf in België in gedrang komt. Er bestaat nog steeds veel onduidelijkheid rond die wetgeving, stellen ze. Voor vrouwen en mannen die niet de middelen en/of kennis hebben om zich te informeren, is het ook niet evident om zich te beschermen tegen geweld en misbruik, sluit Aisha af.

A8: een foto van Aisha, samen met haar huisbazin

"Ik wil alle vrouwen bedanken die mij geholpen hebben in mijn zoektocht naar een uitweg en naar een nieuw leven. Ik ben blij voor hen die hun vrijheid hebben."

Omwille van privacyredenen wordt de foto niet weergegeven.

Aisha vertelt dat ze als migrantenvrouw hier veel hulp gekregen heeft van bepaalde mensen in het vluchthuis en van andere hulpinstanties. De mevrouw op de foto is haar huisbazin die haar vrijgekomen appartement heeft aangeboden om te huren aan Aisha. Ze vertelt dat er veel vrouwen zijn die niet datzelfde geluk hebben. Ze is daarom erg blij dat ze haar heeft leren kennen in de taalles. In het begin toen ze bij de politie ging aankloppen na haar beenbreuk was Aisha heel bang dat ze haar zouden terugsturen naar Pakistan omdat ze gehoord had dat vrouwen minimum 5 jaar bij hun man moeten inwonen vooraleer ze recht hebben op een permanent verblijfsstatuut. Ook in het OCMW had een loketbediende haar deze info gegeven.. Na veel contacten met ambtenaren en met de hulp van haar sociaal assistente heeft ze toch de correcte informatie en doorverwijzing gekregen. Ze zegt dat de wet erg misleidend is en dat ze ook hier veel geluk gehad heeft en dat er veel vrouwen zijn die in die 5 jaar niet durven weggaan bij hun man omdat ze bang zijn dat ze terug zullen moeten vertrekken naar hun land van herkomst. Aisha ziet haar toekomst hier en wil een open huis oprichten voor vrouwen die slachtoffer zijn van partnergeweld die niet weten waar ze hulp kunnen vragen. Ze wil een voorbeeld zijn voor vrouwen die misbruikt worden door hun man en ze wil vooral ook de ideeën rond geweld binnen haar familie veranderen. Ze vindt dat veel mensen in haar familie geweld normaal vinden, als een deel van het leven, als een deel van een relatie. Maar daar heeft ze erg veel moeite mee. Het zijn altijd de vrouwen die moeten afzien en die kort gehouden worden door hun man. Vooral bij vrouwen die geen netwerk, geen vrienden, geen familie hebben in de nieuwe omgeving, in het nieuwe land waar ze terechtkomen.

4. Info-en praatgroepen: tips van vrouwen

In de gespreksessies die werden georganiseerd in vrouwengroepen werd de insteek van gendergerelateerd geweld gebruikt om het gesprek op gang te brengen. Zo werd als inleiding een korte vorming gegeven over wat gendergerelateerd geweld is.

Hieronder geven we een samenvatting van de *tips* die vrouwen hebben opgenoemd in de strijd tegen geweld vanuit kruispuntperspectief, zowel naar hulpverleners als naar (vrouwen)organisaties en individuen.

Tips van vrouwen (die met geweld in aanraking zijn gekomen):

Zoek hulp!

Verschillende deelnemers aan het gesprek erkennen dat er vaak een beroep wordt gedaan op de reguliere hulpverlening wanneer de situatie op ernstige wijze geëscaleerd is en er fysiek geweld aan te pas komt. Moedig anderen aan om hulp te zoeken en wees zelf niet bang om hulp te zoeken.

Spreek erover!

Thema's als geweld worden te weinig besproken en baden in een taboesfeer. Zelforganisaties kunnen een belangrijke schakel vormen naar en binnen de hulpverlening. Geweld moet niet enkel bij vrouwen en meisjes bespreekbaarder gemaakt worden. Ook jongens en mannen hebben nood aan informatie en sensibilisering om het thema uit de taboesfeer te halen. Zelforganisaties kunnen meehelpen aan de drempelverlaging en het doorbreken van het taboe. Praatgroepen en bijeenkomsten onder vrouwen om (lobby)acties op te zetten tegen alle vormen van geweld zijn waardevolle manieren in de strijd tegen geweld.

Leid hulpverleners op!

Hulpverleners hebben nood aan meer informatie, vorming en cultuurgevoelige vaardigheden omtrent de problematiek van slachtoffers van huiselijk geweld uit etnisch-culturele minderheden. Tegelijk zijn meer acties en inspanningen ter preventie van IFG binnen deze doelgroep nodig. Op gebied van preventie dient aandacht besteed te worden aan het (h)erkennen van verschillende geweldsvormen.

Werk samen!

Er is nood aan (samenwerking en uitwisseling tussen) vrouwenorganisaties die werken rond geweld (op vrouwen) en die een netwerk uitbouwen van vrouwen die slachtoffer zijn (geweest) van geweld. Ook de samenwerking tussen vrouwenorganisaties/*civil society* en overheden/beleid is van groot belang, evenals wederzijdse uitwisseling van ervaringen en kennis.

Behoud een brede visie op geweld!

In de analyse en de aanpak van geweld moet men rekening houden met de specifieke situatie waarin mensen leven. Dit betekent dat het geweld dat bepaalde groepen mensen ervaren, ook aangepakt moet worden: politiegeweld, opsluiting wegens geen papieren, racisme, economische uitbuiting, wetgevende beperkingen.... Geweld bestaat op verschillende niveaus, en moet op al deze niveaus bestreden worden, niet enkel in de

familiale privésfeer. Het geweld op de verschillende niveaus houdt elkaar in stand, met als gevolg dat de strijd tegen IFG om een integrale aanpak vraagt.

Stop het culturaliseren!

Vermijd een overdreven nadruk op de rol van cultuur en houd ook rekening met andere sociale factoren. Geen enkele vorm van geweld is eigen aan een bepaalde 'cultuur'. Culturen zijn dynamisch en kunnen geen verklarende factor zijn voor geweld. Een bepaalde vorm van geweld plakken op bepaalde bevolkingsgroepen gaat voorbij aan de complexiteit van alle geweldvormen en biedt bijgevolg geen oplossingen voor deze problemen.

Cultuursensitiviteit is niet enkel voor minderheden!

De aanpak en analyse van geweld dient cultuursensitief te gebeuren voor iedereen, niet enkel voor minderheden. Cultuursensitieve hulpverlening moet aandacht hebben voor de onderliggende en structurele factoren of achterstellingen die met elkaar samenhangen en geweld (re)genereren zoals armoede, isolatie, seksisme, racisme, klassenongelijkheid,... Er bestaan verschillende manieren van hulpverlening: bemiddeling binnen familiekringen kan soelaas bieden in bepaalde gevallen. Erken dit soort manieren van ondersteuning en laat hier ruimte voor. Sommige hulpverleners horen binnen hun team soms zeer culturaliserende en dus foute uitspraken zoals: slaan in andere culturen soms gewoon is en zelfs dat er vrouwen zijn die denken dat hun man niet meer van hen houdt omdat hij niet meer slaat.

Maak komaf met simplistische overtuigingen!

Om een effectieve antigeweldbeweging op gang te krijgen stapt men best af van simplistische overtuigingen over geweld, zoals 'mannen domineren vrouwen', 'blanken onderdrukken zwarten' en 'onderdrukkers maken van slachtoffers onderdrukten'. Recente visies op de geweldproblematiek benadrukken het circulaire karakter van geweld. Dit wil zeggen dat men ook oog heeft voor de dynamiek tussen partners van waaruit de geweldacyties komen. Hiervoor hanteert men soms de metaforische benaming spiraal van geweld. De verschillende stadia waarin mensen zich bevinden m.b.t. geweldcontexten hebben dan ook een specifieke aanpak nodig.

Voer de strijd op verschillende fronten!

Een inclusieve aanpak is nodig. Bijkomende aanpakken, methoden en strategieën-opmaat die rekening houden met de posities, de noden van bepaalde groepen zijn essentieel in de aanpak van meervoudige vormen van discriminatie. Campagnes die bewustwording (willen) bevorderen zijn waardevol, maar niet voldoende. Een actief emancipatie- en antidiscriminatiebeleid en zichtbare aanwezigheid van vrouwen uit alle lagen van de bevolking in inspraakorganen zijn noodzakelijke voorwaarden. Dit houdt ook in dat de levensstandaard van vrouwen en mannen boven de armoedegrens moet gehouden worden en dat partners niet financieel afhankelijk mogen zijn van elkaar. Degelijk onderwijs dat iedereen gelijke kansen biedt is een noodzakelijke voorwaarde om dit te bereiken.

Heb aandacht voor gender en andere ordeningsmechanismen!

Een genderperspectief en bij uitbereiding een kruispuntperspectief zouden geïntegreerd moeten worden binnen bredere analyses en strategieën om geweld aan te pakken. Kruispuntdenken kan helpen om de ervaringen van minderheidsvrouwen met bijvoorbeeld gedwongen huwelijken en zogenaamd eengerelateerd geweld beter te

begrijpen. Enkel op die manier kan voldoende rekening gehouden worden met de specifieke ervaringen van vrouwen met geweld, en kan stereotypering en homogenisering van migrantengemeenschappen vermeden worden, wat de aanpak van geweld in migrantengemeenschappen enkel ten goede kan komen.

Erken verschillen tussen vrouwen!

Vrouwen 'met een kleur' in lage sociale klassen zijn kwetsbaarder voor misbruik en geweld. Als diezelfde vrouw lesbisch of biseksueel is, is de kans op geweld nog groter omdat zij niet voldoen aan de heersende normen van heteronormativiteit, mannelijkheid, witheid... Indien er gendermainstreamingsprogramma's worden opgezet dient rekening gehouden te worden met de intragenderongelijkheid: niet alle vrouwen hebben dezelfde kansen. Non-discriminatie moet hierbij een belangrijk criterium zijn. Iedereen moet zich kunnen beroepen op het recht om vrij te zijn van geweld binnen privékringen en in het publieke leven.

Bied extra ondersteuning aan kwetsbare groepen!

De specifieke context van huwelijksmigranten maakt hen kwetsbaarder voor geweld en andere vormen van misbruik. Zij hebben nood aan sensibilisering, aan duidelijke en correcte informatie m.b.t. verblijfswetgeving en gezinshereniging. Al te vaak denken (vrouwelijke) huwelijksmigranten die partnergeweld of intrafamiliaal geweld meemaken dat ze hun rechten zullen verliezen wanneer ze klacht indienen tegen hun partner of een ander familielid dat hen misbruikt, uit angst voor verlies of weigering van een geldige verblijfsvergunning.

Daderhulp bestaat!

Net zoals koppelbemiddeling waar met beide partners wordt gewerkt, bestaat ook daderhulp. Maak deze vormen van hulp bekender en toegankelijker voor iedereen. Niet iedereen heeft de middelen en kennis om zich te informeren over welke hulpbronnen er bestaan. De drempel is voor veel mensen uit minderheidsgroepen te groot omdat men bang is om niet begrepen te worden. Zo bestaan er ook vooroordelen over de hulpverlening die de afstand tussen hulpzoekenden en de hulpverlener kunnen vergroten.

Werk aan weerbaarheid v/m!

Personen en in het bijzonder meisjes en vrouwen uit minderheidsgroepen ervaren vaker meervoudige discriminaties. De combinatie van het vrouw zijn en het behoren tot een etnische minderheidsgroep zorgen ervoor dat ze discriminatie op een 'unieke' manier ervaren. Meisjes en vrouwen uit etnische minderheidsgroepen ervaren discriminaties op basis van geslacht anders dan vrouwen uit de witte meerderheidsgroep. Ook beleven ze discriminatie op basis van bijvoorbeeld etnische afkomst, huidskleur of geloofsovertuiging anders dan jongens en mannen uit minderheidsgroepen. Verhoging van weerbaarheid om op gepaste wijze te reageren in moeilijke situaties kan v/m versterken. Zelfbescherming gaat oim veel meer dan lichamelijke verdediging. De basisvoorwaarden om weerbaar op te treden zijn en positief zelfbeeld hebben, jezelf waarderen en je eigen grenzen kennen en voelen.

Privileges, ze bestaan!

We bezitten allemaal bepaalde privileges of voordelen die ervoor zorgen dat we een streepje voor staan dan diegene die niet die privilege(s) of voordelen bezitten. Denk maar aan een lichte of donkere huiskleur of het al dan niet hebben van vreemde

familienaam: beide kunnen naargelang de context in ons voordeel of nadeel werken. De bespreekbaarheid en bewustwording rond privileges aanscherpen, kan zowel de hulpverleners als de hulpvrager meer inzicht brengen in machtsverhoudingen en omgaan met privileges.

*Met dank aan alle deelnemers van info-en praatgroepen,
Een speciale dank aan de deelnemers van het Photovoice-project!*

Oktober 2013

Referenties en aanbevolen literatuur:

- Ammons, L. (1995). Mules, madonnas, babies, bathwater, racial imagery and stereotypes: The African American woman and the battered woman syndromes. *Wisconsin Law Review*, 5, pp. 1003-1080.
- Blommaert, J. (2013). *Ethnography, Superdiversity and Linguistic Landscapes. Chronicles of Complexity. Publ. Multilingual Matters*
- Botman, M., Jouwe, N. en Gloria, W. (2001). *Caleidoscopische visies – de zwarte, migranten- en vluchtelingen vrouwenbeweging in Nederland*. Amsterdam: KIT Publishers.
- Burman, E., Smailes, S. L., & Chantler, K. (2004). 'Culture' as a barriers to service provision and delivery: domestic violence services for minoritized women. *Critical Social Policy*, Vol. 24(3), pp. 332-357
- Claudia, G. (2001). 'The World Health Organisation addressing violence against women'. *Development*, 129-132.
- Counsel of Europe (2011). Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences. United Nations General Assembly. Rapporteur: Manjoo, R.
- Crenshaw, K. (1989). *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex. University of Chicago*
- Crenshaw, K. (2000). *Intersectional Discrimination. Background Paper and Training Workshop Prepared for Expert Group Meeting on Gender and Race Discrimination*. New York: November 2000.
- Cranshaw, K. (1991). *Mapping the Margings: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color*. *Stanford Law Review*, Vol. 43, no. 6, pp. 1241-1299
- Clycq, N., Lodewyckx, I., & Timmerman, C. (2004). *Huwelijksdynamiek in allochtone gemeenschappen in relatie tot faciliterende factoren met betrekking tot intra-familiaal geweld. Een verkenning van de bestaande wetenschappelijke literatuur*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid - Consortium UA en LUC.
- Daly, M., & Tonry, M. (1997). *Crime and Justice: A Review of Research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dasgupta, S.D. (1998). Women's realities: Defining violence against women by immigration, race and class. In R.K. Bergen (ed.) *Issues in intimate violence* (pp. 209-219). Thousand Oaks, CA: Sage.
- ella vzw Kenniscentrum gender en etniciteit (2010). *Naamsverandering SAMV naar ella – onuitgegeven rapport*. Brussel, 2010
- Gondolf, E. (1998). Appreciating diversity among battered women. In E.W. Gondolf: *Assessing woman battering in mental health services* (pp. 113-131). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Gill, A. (2012). *Intersecting Inequalities: Implications for addressing violence against BME women in the UK*, in McMillan, L. and Lombard, N. (eds). *Research Highlights Volume on Violence Against Women*, London: Jessica Kingsley Publishers.
- Gorvo, K., & Johnson, P. (2007). Does patriarchy explain intimate partner violence? Statelevel comparisons of correlates of violence towards women and female homicide. In Kendall-Tackett, K. & Giacomoni, S. *Intimate partner violence* (pp. 1-11). Kingston: Civic Research Institute.
- Human Rights Watch (HRW) (2012). *"The Law Was Against Me". Migrant Women's Access to Protection from Family Violence in Belgium*. USA: Human Rights Watch.
- Htun, M. & Weldon S.L. (2012). The civic origins of progressive policy change: combating violence against women in global perspective, 1975-2005. In: *American Political Science Review*, Vol. 106, No. 3, pp. 548-569.
- Jabloune, H., Maruf, S. & Scheepers, S. (2013). *Wat is eerbaar aan geweld? Cahier voor professionelen over 'eer'-en gendergerelateerd geweld*. Brussel: ella vzw Kenniscentrum gender en etniciteit (*te bestellen via www.ellavzw.be*)
- Korteweg, A., & Yurdakul, G. (2009). Islam, gender, and immigrant integration: boundary drawing in discourses on honour killing the Netherlands and Germany. *Ethnic and Racial Studies*, pp. 218-238.
- Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
- Lutz, H., (2002). Zonder blikken of blozen. Het standpunt van de (nieuw-)realisten. In: *Tijdschrift voor Genderstudies*, (3), pp. 7-17.
- Maruf, S. (2012). *Omgevingsanalyse intrafamiliaal geweld, 2012*, ella vzw (onuitgegeven rapport)
- Razack, S. (1998). What is to be gained by looking White people in the eye? Race in sexual violence cases. In Razack, S. (Ed.), *Looking White people in the eye: Gender, race, and culture in courtrooms and classrooms* (pp. 56-87). Toronto, Canada: University of Toronto Press.
- Richie, B. (2000). A Black feminist reflection on the antiviolence movement. In: *Signs*, 25, 1133-1137.
- Römkens, R. (2010). Omstreden gelijkheid: over de constructie van (on)gelijkheid van vrouwen en mannen in partnergeweld. In: *Justitiële verkenningen*, (8), pp. 11-32. Online beschikbaar: http://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/justitieleverkenningen/2010/8/JV_0167-5850_2010_036_008_002
- Sue, W. D. (2010). *Microaggressions in everyday life. Race, gender, and sexual orientation*. New Jersey: Wiley

- Shadid, W.A.R. (1994). *Beeldvorming: de verborgen dimensie bij interculturele communicatie*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Sokoloff, N. J. & Dupont, I. (2005). Domestic Violence at the Intersections of Race, Class and Gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities. *Violence Against Women*, pp. 38-64.
- Wang, C.C. (1999). Photovoice: a participatory action research strategy applied to women's health. In: *Journal of Women's Health*, 8, (2): 185-192.)
- Wang, C.C. & Burris, M.A. (1997). Photovoice: Concept, Methodology, and Use for Participatory Needs Assessment. *Alth Educ Behav* June 1997 vol. 24 no. 3 369-387
- Wang, C.C. (2006). Youth participation in Photovoice as a strategy for community change. In: *Journal of Community Practice*, Vol. 14, nr ½, pp. 147-161
- West, C. M. (2005). Domestic Violence in Ethnically and Racially Diverse Families. The "Political Gag Order" Has Been Lifted. In Sokoloff, N.J. & Pratt C. (ed) (2005). *Domestic Violence at the Margins. Readings on Race, Class, Gender and Culture*. Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey and London.
- Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and Feminist Politics. *European Journal of Women's Studies*, Vol. 13(3): pp. 193-209

19 / 04 / 2013 geraadpleegd, kifkif.be. *Babylon center Tilburg, Superdiversiteit: een nieuw paradigma*. <http://www.kifkif.be/actua/superdiversiteit-een-nieuw-paradigma>

De Standaard, 20/06/2013: WHO: 'een op drie vrouwen slachtoffer van geweld'

De Morgen, 20/06/2013: Seksueel of fysiek geweld treft één op drie vrouwen.